

7. Gini, K. B. & Agala, H. O. (2023). The Impact of Macro-Environmental Factors on Business Performance. *International Journal of Research and Innovation in Social Science*, 7(11), 1837–1844. <https://doi.org/10.47772/IJRISS.2023.7011144>.
8. Nikolaychuk, O. A. (2019). Marketing strategy: essence and features. *Galician Economic Bulletin*. Ternopil: TNTU, 61(6), 111–118. [In Ukrainian]
9. James, G., Witten, D., Hastie, T. & Tibshirani R. *An Introduction to Statistical Learning with Applications in R*. Second Edition. Springer New York. NY. <https://doi.org/10.1007/978-1-0716-1418-1>.
10. Lundberg, E. (1969). Award ceremony speech. The Prize in Economics 1969 — Presentation Speech. NobelPrize.org.
11. Kang, G. (2024). Model selection-based estimation for generalized additive models using mixtures of g-priors: Towards systematization. Cornell University. *arXiv*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2301.10468>
12. Haghiri, M. (2013). Applied nonparametric regression analysis: the choice of generalized additive models. *Review of Economics & Finance*. Better Advances Press, Canada, 3. <https://ideas.repec.org/a/bap/journal/130103.html>
13. Wood, S. (2017). *Generalized Additive Models. An Introduction with R. Second Edition*. CRC Press Boca Raton. <https://doi.org/10.1201/9781315370279>
14. Hastie, T. & Tibshirani, R. (1990). *Generalized Additive Models*. 1st Edition. London. UK: Chapman and Hall.
15. Dobson, A. J. & Barnett, A. G. (2018). *An Introduction to Generalized Linear Models*. 4th ed. Boca Raton: CRC Press, Taylor & Francis Group. ISBN: 9781138741683.
16. Nwakuya, M. T. (2021). Quantile Generalized Additive Model: A Robust Alternative to Generalized Additive Model. *International Journal of Mathematical Research*, 10(1), 12–18. <https://doi.org/10.18488/journal.24.2021.101.12.18>.
17. Interfax-Ukraine. (2025, June 18). Kyiv region lost a fifth of its total warehouse space due to the war — study. <https://interfax.com.ua/news/economic/825094.html>. [In Ukrainian].
18. Report on direct infrastructure damage from destruction as a result of Russia's military aggression against Ukraine as of early 2024. (2024). *Kyiv School of economics*. https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_ [In Ukrainian].
19. Indices. *Minfin*. (2025, June 16). <https://index.minfin.com.ua/ua/>. [In Ukrainian].

DOI 10.33111/vz_kneu.40.25.03.17.116.122

УДК 331.5

Терюханова І. М.,
к.е.н., с.н.с., старший науковий
співробітник відділу соціоекономіки праці ДУ «Інститут економіки
та прогнозування НАН України», вул. Панаса Мирного, 26, 01011,
Київ, Україна, email: terukhanova@meta.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-5129-1088>

РОЛЬ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ У ЇХНІЙ РЕІНТЕГРАЦІЇ ТА ВІДТВОРЕННІ ПОТЕНЦІАЛУ СОЛІДАРИЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Teriukhanova Iryna,
PhD (Economics),
senior researcher, socioeconomics department
SO «Institute for Economics and Forecasting,
National Academy of Sciences of Ukraine», Panasa Myrnogo Str., 26,
Kyiv, 01011, Ukraine, email: terukhanova@meta.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-5129-1088>

THE ROLE OF EMPLOYMENT OF WAR VETERANS IN THEIR REINTEGRATION AND RESTORATION OF THE POTENTIAL OF SOLIDARITY IN UKRAINE

Анотація. В статті розглянуто поняття «реінтеграція ветеранів війни». Обґрунтована роль забезпечення ветеранів війни гідною роботою у ефективній їхній реінтеграції. Для України підтримка зайнятості ветеранів має стати пріоритетним завданням, при цьому функція держави в реінтеграційному процесі ветеранів має полягати у створенні умов та наданні можливостей ветеранам одержати гідну роботу як джерела добробуту, перспективи для особистісного розвитку та соціальної інтеграції, попередження девіантної поведінки. Проте попри дослідження проблем працевлаштування ветеранів війни, які проводяться переважно громадськими організаціями, прийняту Стратегію розвитку ветеранської політики на період до 2030 року, чинні заходи із підтримки зайнятості ветеранів війни на сьогодні мають несистемний характер, не враховують потреби ветеранів щодо організації та умов праці, охоплюють невелику чисельність ветеранів та не вирішують глобально проблему працевлаштування цієї категорії населення. Крім того, відсутність актуальної офіційної статистичної інформації щодо загальної чисельності ветеранів війни, в тому числі чисельності працюючих та безробітних ветеранів війни, інформації щодо потреб ветеранів значно ускладнює проблему їхнього працевлаштування.

Серед основних викликів: недостатність програм працевлаштування ветеранів та інформації про наявні такі програми та щодо оцінки їхньої ефективності; психологічні бар'єри ветеранів війни; низька обізнаність роботодавців щодо законодавчо передбачених гарантій та пільг ветеранам; недостатність адаптованих робочих місць для ветеранів з інвалідністю.

На державному рівні на сьогодні в Україні потрібно передусім визначити стратегічні галузі для працевлаштування ветеранів; розробити механізм співставлення військової професії цивільній для врахування унікальних набутих під час війни умінь та навичок; активізувати розробку, програм професійного навчання за актуальними на ринку праці професіями та програм подальшого працевлаштування ветеранів із обов'язковим постійним моніторингом та оцінкою ефективності таких програм; створення окремого спеціалізованого Центру зайнятості ветеранів та інші.

Ключові слова. ветерани війни, реінтеграція, солідаризація, працевлаштування, роботодавці

Abstract. The article examines the concept of «reintegration of war veterans.» It substantiates the role of providing war veterans with decent employment as a key factor in their effective reintegration. For Ukraine, supporting veteran employment should become a priority task, while the function of the state in the reintegration process should be to create conditions and provide opportunities for veterans to access decent work as a source of well-being, a prospect for personal development and social integration, and a means of preventing deviant behavior.

Despite research into the employment challenges of war veterans-mostly carried out by non-governmental organizations-and the adoption of the Strategy for the Development of Veteran Policy until 2030, the current measures to support veteran employment remain fragmented. They fail to address veterans' specific needs regarding the organization and conditions of work, involve only a limited number of veterans, and do not provide a comprehensive solution to the employment problem of this population group. Moreover, the absence of up-to-date official statistical information on the total number of war veterans-including the numbers of employed and unemployed veterans-as well as data on veterans' needs, significantly complicates efforts to resolve the employment issue.

The main challenges include: insufficient veteran employment programs and lack of information about their existence or effectiveness; psychological barriers experienced by war veterans; low awareness among employers of legally mandated guarantees and benefits for veterans; and a shortage of adapted workplaces for veterans with disabilities.

At the state level, Ukraine must first identify strategic sectors for veteran employment; develop a mechanism for mapping military professions to civilian equivalents in order to account for the unique skills and competencies acquired during service; intensify the creation of vocational training programs in fields relevant to the labor market, along with further employment programs for veterans, supported by continuous monitoring and evaluation; and establish a dedicated Veterans Employment Center, among other initiatives.

Key words: war veterans, reintegration, solidarity, employment, employers

JEL J23, J68

Постановка проблеми. В умовах війни та післявоєнного періоду особливої актуальності для відтворення потенціалу солідаризації в Україні набудуть питання реінтеграції ветеранів з метою досягнення економічної спроможності, самореалізації та фінансової самостійності ветеранів війни через трудову зайнятість. Функція держави в реінтеграційному процесі має полягати у створенні умов та наданні можливостей ветеранам одержати гідну роботу як джерела добробуту, перспективи для особистісного розвитку та соціальної інтеграції, попередження девіантної поведінки.

Для країни зайнятість ветеранів війни повинна бути пріоритетною задачею, що підтверджується Стратегією ветеранської політики на період до 2030 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2024 р. № 1209-р. В рамках операційної цілі 3 «Забезпечення працевлаштування та освіти» передбачено забезпечення [працевлаштування ветеранів/ветеранок, які мають мотивацію, бойовий досвід та бажання реалізувати себе у сфері, дотичній до військової служби (служби) [1].

Зайнятість є важливим етапом реінтеграції ветеранів війни у цивільне життя. Саме цей етап є вирішальним для подальшої фінансової спроможності ветеранів і ветеранок та завершальним для реінтеграції в цивільному житті. Тому питання працевлаштування ветеранів війни для реінтеграції вказаної категорії населення є актуальними та потребують подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В основному питання реінтеграції ветеранів війни та їхнього працевлаштування досліджувались в Україні в рамках міжнародних проектів з вказаних питань, зокрема, у дослідженні Українського ветеранського фонду «Роль держави у соціальній реінтеграції ветеранів та ветеранок» проаналізована роль різних державних інституцій у процесі реінтеграції вказаної категорії населення [2].

Аналізу українського законодавства у частини забезпечення трудових прав ветеранів війни присвячене дослідження Українського ветеранського фонду у липні 2024 року, яке акцентує увагу на необхідності систематизації чинної законодавчо-нормативної бази з питань праці ветеранів, активізації механізмів контролю за дотриманням трудових прав ветеранів війни з боку роботодавців, розробки більш прозорих та доступних програм, що дозволить ветеранам війни ефективніше користуватися ними та інші [3, с. 38].

Ткачук К. виділяє 4 рівня реінтеграції ветеранів у суспільство з виокремленням потенційних проблем, з якими зустрічаються ветерани на відповідному рівні [4], що потребує подальших досліджень з питань реінтеграції ветеранів війни.

На проблемі зайнятості ветеранів АТО, яка є ключовою для їхньої реінтеграції, зосереджували свою увагу Коленіченко Т. І., Вербицька А. В., Петрик О. Л. [5], Харченко О. І. та Мраморнова О. М. [6], Берездецька Л. М. [7], Тарновська І. В., Власова В. П. досліджували питання розвитку підприємницької діяльності серед ветеранів АТО/ООС, як одного із способів адаптації їх до мирного життя та обґрунтовували необхідність комплексного підходу та інтеграції зусиль державних структур, громадських об'єднань, міжнародних організацій і самих учасників бойових дій [8].

Представляє інтерес дослідження Буряка О. О., яке стосується ще довоєнного періоду, щодо спроби співставити військові та цивільні професії, виходячи з подібності вимог до фахівців [9].

Постна Д. досліджувала проблеми працевлаштування ветеранів російсько-української війни, наголошуючи на необхідності забезпечення комплексного підходу до процесу реінтеграції ветеранів війни в межах трудових правовідносин [10].

Проте, враховуючи масштаби сучасних ветеранів російсько-української війни, на сьогодні реінтеграції ветеранів війни як інструменту солідаризації суспільства, через працевлаштування приділяється недостатньо уваги, що в свою чергу потребує подальшого дослідження.

Методика дослідження. У процесі дослідження використовувалися різноманітні загальнонаукові й спеціальні методи дослідження, зокрема, аналітичних узагальнень — для систематизації і узагальнення праць вітчизняних та зарубіжних вчених; індукції та дедукції — для аналізу стану працевлаштування ветеранів війни. В якості інформаційної бази дослідження були використані наукові праці вітчизняних і зарубіжних науковців, вітчизняні законодавчо-нормативні документи, дані соціологічних досліджень, інформація з сайту Міністерства у справах ветеранів, Державної служби зайнятості, Державної служби статистики України.

Метою статті є визначення ролі та місця працевлаштування ветеранів війни у їхній реінтеграції як обов'язкова умова солідаризації українського суспільства у воєнний та післявоєнний періоди; виокремлення основних проблем працевлаштування ветеранів війни та розробка пропозицій щодо підвищення їхньої реінтеграції через працевлаштування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реінтеграція ветерана — дуже складне та багатопланове поняття. Термін реінтеграція є відносно новим у науковій літературі.

Для багатьох колишніх військових реінтеграція пов'язана із особистим стресом та труднощами. Військовослужбовці та ветерани під час реінтеграції з армії в громаду можуть відчувати різноманітні розлади та проблеми, пов'язані зі стресом. Сприяння реінтеграції в громаду таких осіб повинно стати пріоритетом суспільства, що його солідаризує як у сучасних умовах війни, так і після її завершення. Період після повернення з бойових дій може бути супроводжуватись зростанням напруги на особистому, сімейному та робочому рівнях, загостренням стресових умов, пов'язаних з бойовим досвідом [11].

Дослідження зарубіжних вчених свідчать, що у реінтеграції військовослужбовців і ветеранів після звільнення невід'ємну роль відіграє подолання життєвих стресів. При цьому сприяти або ускладнювати успішну реінтеграцію вказаних категорій населення можуть індивідуальні, міжособистісні, громадські організації та суспільні фактори.

Найбільш часто термін «реінтеграція» означає повернення ветеранів до соціальних [12] або професійних ролей [13], які вони виконували до повернення після служби, однак конкретного визначення часто не надається.

Термін «реінтеграція» є широкою цілісною концепцією загального психосоціального функціонування, яке стосується будь-яких проблем, пов'язаних з успішним функціонуванням у різних аспектах життя:

- (а) психологічне здоров'я — поведінкові, психічні чи емоційні симптоми чи розлади або психосоціальне функціонування;
- (b) соціальний — взаємодія з членами сім'ї, друзями, батьківські чи подружні стосунки, сімейні проблеми;
- (c) фізичне здоров'я — хвороба, хвороба або травма, або здоров'я;
- (d) зайнятість — безробіття або робота після закінчення військової служби;
- (e) житло — безпритульність, притулок/житло;
- (f) фінансові — особисті економічні питання;
- (g) освіта — коледж, продовження освіти в школі;
- (h) правовий — протиправна поведінка або питання кримінального правосуддя;
- духовний — релігійна чи духовна діяльність або відчуття сенсу чи мети життя;
- (j) неспецифічний — функціонування (психосоціальне, пов'язане зі здоров'ям або громадськістю) [14].

В аналітичному дослідженні Українського ветеранського фонду «Роль держави у соціальній реінтеграції ветеранів та ветеранок» реінтеграція ветеранів та ветеранок визначається як складний і довготривалий процес повернення військових до цивільного життя, який полягає у відновленні після військової служби та адаптації у соціальній, політичній та економічній сферах [2, с. 4].

Ми погоджуємося із визначенням реінтеграції військовослужбовців та ветеранів війни як процесу і результату відновлення ролей у сім'ї, громаді та на роботі, на які можуть впливати різні рівні екологічної системи [14].

Самі ж військовослужбовці за результатами вказаного дослідження, говорячи про реінтеграцію, наголошують на таких аспектах: фізичного та психічного відновлення, відновленні соціальних зв'язків або побудові нових, а також трудовій зайнятості. А сам процес реінтеграції на їхню думку має відбуватись з акцентом на прийняття унікального досвіду військових та використання набутих навичок, а не на відповідність цивільним нормам. Загалом реінтеграційні заходи ветерани та ветеранки бачать, як такі, що надають можливості ветеранам та ветеранкам реалізуватись за рівних з цивільними людьми [2, с. 18].

Ткачук К. виділяє декілька рівнів реінтеграції ветеранів у суспільство з виокремленням потенційних проблем, з якими зустрічаються ветерани на відповідному рівні (табл. 1).

В рамках аналітичного дослідження Українського ветеранського фонду, проведеного у 2024 році, було виділено послідовні етапи реінтеграції ветеранів і ветеранок, які передбачають різні типи державної підтримки: звільнення з військової служби, відновлення здоров'я та стабілізація психологічного стану, протезування та ортезування, професійно-освітня адаптація, трудова зайнятість і загальне благополуччя. При цьому, наразі існує проблема визначення часового проміжку реалізації державної підтримки по кожному напрямку, адже ні в

сучасних дослідженнях досвіду ветеранів та ветеранок, ні у нормативно-правовій базі не окреслено орієнтовний період, який потрібен для реінтеграції в цілому та окремих її етапів [2, с. 5].

Таблиця 1

**РІВНІ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ У СУСПІЛЬСТВО ТА НЕОБХІДНІ ЗАХОДИ
ДЛЯ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ НА КОЖНОМУ РІВНІ**

Рівні реінтеграції ветеранів війни у суспільство	Необхідні заходи
Індивідуальний рівень (ветеран та його особистий стан)	Вирішення психологічних та поведінкових проблем у вигляді посттравматичного стресового розладу, депресії, тривоги, зловживання психоактивними речовинами, схильності до суїциду, фізичних травм та інших повинні бути врегульовані на законодавчому рівні, а послуги з реінтеграції ветеранів — розширені
Міжособистісний рівень (ветеран та його найближче оточення) — ветеран та його сім'я, друзі, діти, близькі взаємини та релігійні зв'язки	Просвіта населення та психологічна підтримка членів родини ветерана. Увага повинна бути спрямована на допомогу подружжю, сім'ї або на стосунки з іншими членами родини, на вирішення проблем зі здоров'ям, напруженням та депресією
Рівень спільноти (ветеран та побут) — тут ветеран стикається з системою охорони здоров'я, роботою, навчанням, необхідністю отримання юридичних послуг	Інтегровані програми психічного здоров'я у спільноті та реабілітаційні програми; програми перепідготовки або підвищення кваліфікації, гарантії забезпечення робочим місцем. Реінтеграція у різні види спільнот допоможе ветерану відчувати себе потрібним та активним членом суспільства.
Суспільний рівень (ветеран та держава) — на цьому рівні реінтеграції ветеран стикається з реалізацією політики Міністерства у справах ветеранів, а також із загальносуспільним економічним та культурним рівнем населення	Проактивність держави у розробці прозорої, зрозумілої та доступної системи взаємодії ветерана і держави. Чітка позиція шанування ветерана та підтримки його у реінтеграції має бути зрозуміла суспільству

Джерело: складено автором за [4]

При цьому слід зауважити, що терміну «професійно-освітня адаптація» у вітчизняному законодавчому полі не існує. На нашу думку, йдеться про професійну освіту, професійне навчання і відповідно професійну адаптацію, передбачену вітчизняним законодавством [15].

За даними Державної служби зайнятості, у 2024 році за її сприянням було працевлаштовано лише чверть УДБ зі статусом безробітного, що більше, ніж у 2023 році (18,7 %) (табл. 2).

Проте відсутність актуальної офіційної статистичної інформації щодо загальної чисельності ветеранів війни, в тому числі чисельності працюючих та безробітних ветеранів війни, інформації щодо потреб ветеранів значно ускладнює проблему їхнього працевлаштування і вимушує оперувати даними соціологічних досліджень.

Дослідження проблем працевлаштування ветеранів російсько-української війни проводились переважно за ініціативи та сприяння зацікавлених організацій громадського сектору та міжнародних партнерів.

Таблиця 2

**НАДАННЯ ОКРЕМИХ ПОСЛУГ ДЕРЖАВНОЮ СЛУЖБОЮ ЗАЙНЯТОСТІ
УЧАСНИКАМ БОЙОВИХ ДІЙ У 2022–2024 РОКАХ**

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Чисельність осіб зі статусом УБД, які мали статус зареєстрованого безробітного, осіб	10 746	5 880	12672
Чисельність осіб зі статусом УБД, які були працевлаштовані за сприяння Державної служби зайнятості, осіб	3 263	1 101	3218
Питома вага у загальній чисельності безробітних УБД, %	30,4 %	18,7 %	25,4 %

Джерело: складено автором за даними [16]

Аналізу міжнародного досвіду державної підтримки ветеранів країн-членів НАТО, зокрема, США, Польщі, Хорватії, Естонії, Великої Британії, присвячене дослідження за підтримки USAID у 2023 році [17]. Також міжнародним інноваційним підходам до працевлаштування та професійної перепідготовки ветеранів присвячено дослідження Українського ветеранського фонду у травні 2024 року [18].

У січні 2024 року Українським ветеранським фондом було проведено онлайн опитування серед ветеранів та діючих військовослужбовців щодо визначення потреб та можливостей для працевлаштування ветеранів, яке виявило, що наразі є «безробітними» 30,9 % опитаних [19, с. 19].

Серед основних викликів, з якими стикаються ветерани та ветеранки при працевлаштуванні, згідно з результатами дослідження «Виклики, потреби та перешкоди при працевлаштуванні ветеранів та ветеранок в цивільному житті», проведене Фондом «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» на замовлення Українського ветеранського фонду Міністерства у справах ветеранів України у період з листопада 2024 року по січень 2025 року:

- складнощі у адаптації до цивільного життя через зміни в стилі мислення в умовах війни та специфіки військового досвіду, орієнтованого на дисципліну, чіткі команди та структурованість, тоді як у цивільних компаніях рішення приймаються більш гнучко, що може ускладнювати робочу комунікацію;
- упередженість та недовіра з боку роботодавців через побоювання деяких роботодавців щодо можливих психологічних проблем або нестабільності співробітників з військовим минулим;
- низька обізнаність роботодавців щодо законодавчо передбачених гарантій та пільг ветеранам, що ускладнює процес інтеграції ветерана в цивільне робоче середовище, створює додаткову напругу в комунікації з колективом та роботодавцем та може призводити до порушення прав ветеранів;
- недостатність адаптованих робочих місць для ветеранів з інвалідністю;
- неетичний інтерес до військового досвіду під час співбесід з деякими роботодавцями, що провокує психологічний дискомфорт у ветеранів;
- недостатність та низька ефективність державних програм підтримки зайнятості ветеранів;
- бюрократичні перепони під час отримання державної допомоги [20, с. 45–46].

На думку роботодавців (за результатами дослідження Work.ua, яке було проведене серед 529 вітчизняних роботодавців у листопаді 2024 року) найпоширенішими бар'єрами у працевлаштуванні ветеранів є втрата ними кваліфікації під час війни (24 %), що потребує додаткового навчання; недостатність кваліфікації (24 %), внаслідок чого їхні навички не відповідають вимогам конкретних вакансій; необхідність адаптації до корпоративної культури (20 %) внаслідок зміни специфічних умов служби на цивільне робоче середовище [21].

За результатами онлайн-опитування ветеранів та діючих військовослужбовців, проведеного Українським ветеранським фондом у січні 2024 року, у майбутньому допомоги у працевлаштуванні потребуватимуть 32,7 %, послуг з освіти/перекваліфікації — 27,4 %, реінтеграції — 10,7 % [19, с. 11]. При цьому 39,4 % опитаних ветеранів та діючих військовослужбовців вже зараз очікують на труднощі із пошуком роботи [19, с. 13].

Проте попри чисельні дослідження (переважно громадськими організаціями) проблем праці ветеранів, прийняту Стратегію розвитку ветеранської політики на період до 2030 року, заходи із підтримки зайнятості ветеранів війни на сьогодні мають несистемний характер, не враховують потреби ветеранів щодо організації та умов праці, охоплюють невелику чисельність ветеранів та не вирішують глобально проблему працевлаштування цієї категорії населення.

Співставлення військових та цивільних професій на сьогодні — одна з найважливіших задач. За результатами дослідження Українського ветеранського фонду «Актуальні потреби та бачення можливостей для кар'єрного і професійного зростання ветеранів», проведеного у січні 2024 року, під час проходження військової служби респонденти здобули такі нові професійні навички та вміння як: навички виживання (опанували 57,6 % респондентів); надання першої домедичної допомоги (56,8 %); управління персоналом (39,2 %); навички комунікації (29,9 %); водіння та роботу з технікою (26,9 %); документообіг (26,4 %); психологію (18,4 %); управління квадрокоптерами /дронами (15,8 %); навички з логістики (15,7 %); роботу з комп'ютерами (14,1 %); управління системами зв'язку (13,9 %); навички з інженерії та будівництва (12,6 %); кулінарію (7,4 %) [22, с. 46].

Для врахування військових навичок у цивільній професії Мінветеранів пропонує роботодавцю при складанні посадових інструкцій за вакансіями, на які можуть претендувати ветерани війни, звертатися до реєстру професійних стандартів, який поступово наповнюється такими, що враховують навички, компетенції, дотичні до набутих під час військової служби (за прикладом професійного стандарту «Оператори безпілотних авіаційних систем: Оператор наземних засобів керування безпілотним літальним апаратом; Оператор дистанційно керованих безпілотних літальних апаратів») [22, с. 34].

Таким чином, на роботодавця покладено пошук для ветеранів цивільної роботи, яка враховуватиме здобуті військові уміння та навички, з використанням реєстру професійних стандартів. Ми вважаємо це неприйнятним внаслідок наявності станом на червень 2025 року більше 400 професійних стандартів. Робота щодо співставлення військових та цивільних професій не може проводитись роботодавцем.

Серед недоліків вітчизняного законодавства, які негативно впливають на працевлаштування ветеранів:

- застарілі норми та відсутність визначень нових сучасних термінів створюють тиск на бізнес і стають передумовами порушень трудового законодавства та поширення безвідповідальності;
- відсутність єдиного спеціального закону, який би систематизував норми та забезпечував правове регулювання відносин за участю ветеранів в різних сферах життя;
- чинні державні пільги для ветеранів, навіть незначні, стають перешкодою для роботодавців, відлякуючи їх від прийняття ветеранів на роботу через додаткові витрати;
- відсутність ефективного механізму контролю за дотриманням законодавства про працю в частині забезпечення прав ветеранів [23].

В Україні на сьогодні існує брак програм працевлаштування ветеранів. Крім того, інформація про існуючі програми працевлаштування розпорошена по різних сайтах, що значно ускладнює доступ до них ветеранів та відповідно призводить до низького відсотку залучення до них ветеранів.

На відміну від України, в зарубіжних країнах подібні програми масштабуються на переважну більшість ветеранів, організовані централізовано та аналізуються щодо їхньої ефективності.

В США усі без винятку військові залучені до програми Transition Assistance Program (TAP), яка є основним етапом переходу військових у цивільне життя. За декілька місяців до звільнення з військової служби захисники отримують кар'єрні та навчальні консультації щодо подальшого професійного розвитку в цивільному житті [24].

Також ветерани США мають право отримати допомогу щодо переходу на цивільну кар'єру та зіставлення навичок і досвіду з можливостями працевлаштування VA [25]. Освітні пільги VA допомагають ветеранам, військовослужбовцям і членам їхніх сімей із такими потребами, як оплата навчання в коледжі, пошук потрібної школи чи програми навчання та отримання консультацій з питань кар'єри [26].

Серед місцевих американських програм підтримки працевлаштування ветеранів слід відмітити:

- «Local Veterans' Employment Representative» (LVER) — програма працевлаштування ветеранів, в рамках якої діють активні інформаційно-просвітницькі програми з роботодавцями, громадськими та ветеранськими організаціями, профспілками, місцевими консультаційними та соціальними службами; допомагають ветеранам розвивати навички проходження співбесіди та написання резюме; вести продуктивний пошук роботи та отримувати доступ до переліку вакансій через електронні бази даних [27];
- «Troops to Teachers» у штаті Каліфорнія, яка надає підтримку ветеранам, які бажають стати вчителями після завершення військової служби, та включає фінансову допомогу, підготовку та розміщення ветеранів у школах для початку нової кар'єри в освітній сфері [28];
- «Texas Operation Welcome Home» у штаті Техас, яка спрямована на допомогу ветеранам у пошуку роботи, навчанні та підготовці до цивільної кар'єри через індивідуальну підтримку, планування кар'єри та підготовку до ринку праці [29].

У Канаді програма Helmets to Hardhats спрощує перехід ветеранів до цивільного життя, пропонуючи їм можливості навчання та працевлаштування в будівельній галузі, що не лише допомагає їм знайти стабільну роботу, але й розв'язує

проблему дефіциту кваліфікованих працівників у певних секторах. Канадська програма «Coding for Veterans» розроблена для того, щоб надати канадським військовим ветеранам навички, необхідні для початку та успішної кар'єри в галузі комп'ютерного кодування, кібербезпеки або аналізу даних [30]. Для психологічної підготовки ветеранів до праці та звільнення, підготовки до «відлучення» від армійської спільноти та зміни фаху в межах реалізації *канадської* програми Helping Heroes від компанії Sage ветеранів навчають працювати в корпоративному секторі за програмою ротації, тобто вони спочатку пробують себе в різних компаніях та напрямках [31].

У *Великій Британії* програма Career Transition Partnership (СТР) пропонує ветеранам консультації з кар'єри, допомогу у пошуку роботи та можливості навчання, що сприяє ефективному переходу ветеранів до цивільного ринку праці, надаючи їм інструменти та ресурси для розвитку кар'єри [23]. У *Польщі* передбачено пріоритет у працевлаштуванні в підрозділах, підпорядкованих або підконтрольних Міністерству національної оборони на посадах, які відповідають освіті та досвіду ветерана [17].

В *Хорватії* ветерани мають право на першочерговий статус кандидата при працевлаштуванні в органах та у юридичних осіб. В *Естонії* з 2015 року після звільнення зі служби ветеранам гарантується підготовка до цивільної кар'єри під час строкової служби згідно з планом доопрацювання та перепідготовки, складеним під час проведення профорієнтації. Ветерану відшкодовується вартість одного рівня вищої освіти або участі в одному професійному, професійно-технічному чи професійному навчанні [17].

В *Австралії* Міністерством оборони реалізується Програма переходу Сил Оборони, що включає: перехідний коучинг, семінари з підготовки до пошуку роботи, професійне навчання з метою працевлаштування після перехідного періоду, фінансові консультації, опитування після переходу, надання до 23 днів відпустки ветеранам для участі в заходах, пов'язаних з перехідним періодом [30].

Висновки і перспективи подальших наукових досліджень.

Підтримка зайнятості ветеранів війни в Україні має включати:

- впровадження загальних програм переходу для ветеранів війни до цивільного життя та спеціальних навчальних програм, в тому числі за напрямками підприємництва, та програм працевлаштування із обов'язковим постійним моніторингом та оцінкою ефективності таких програм;
- визначення пріоритетних галузей для працевлаштування ветеранів;
- створення окремого спеціалізованого Центру зайнятості ветеранів та застосування ефективних інструментів сприяння працевлаштуванню ветеранів у вигляді довідників ресурсів, порталів працевлаштування;
- розроблення окремого законодавчого акту, в якому відображались всі існуючі на сьогодні гарантії та права ветеранів війни, в тому числі трудові;
- розроблення механізму стимулювання роботодавців для працевлаштування ветеранів війни шляхом надання податкових пільг та інших фінансових заохочень для роботодавців, надання переваг щодо виконання державних замовлень;
- заохочення роботодавців через інформаційні компанії щодо розробки спеціальних корпоративних програм підтримки реалізації ветеранами війни їх трудових прав та соціального захисту шляхом надання додаткових відпусток, проходження професійного навчання, встановлення індивідуального робочого

графіку, адаптацію робочого місця під потреби працівника; надання пріоритетності при працевлаштуванні.

Тільки за умови впровадження комплексного підходу: створення державою стимулів для бізнесу, зміни ставлення суспільства до ветеранів, розробка внутрішніх інтеграційних та адаптаційних програм для ветеранів війни, в тому числі з інвалідністю, можливе ефективне працевлаштування вказаних категорій, що позитивно відобразиться на солідаризації українського суспільства.

Література

1. Стратегія ветеранської політики на період до 2030 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2024 р. № 1209-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2024-%D1%80#Text>
2. Роль держави у соціальній реінтеграції ветеранів та втераное. Аналітичне дослідження, 28 с., 2024. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/Rol-derzhavy-u-sotsialniy-reintehratsii-veteraniv-i-veteranok.pdf>
3. Звіт за результатами аналізу українського законодавства в частині забезпечення трудових прав ветеранів війни, липень, 2024 р. Український ветеранський фонд, 40 с. / URL: https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/Zvit_ukrainske_zakonodavstvo_druk.pdf
4. Ткачук К. Від воїнів до цивільних: шлях реінтеграції ветеранів в Україні. URL: <https://legal100.org.ua/vid-voyiniv-do-zyvilnyh-shlyah-reintegraciyi-veteraniv-v-ukrayini/>
5. Коленіченко Т. І., Вербицька А. В., Петрик О. Л. Сприяння у працевлаштуванні та створенні бізнесу як шлях до реінтеграції військовослужбовців та ветеранів АТО/ООС в умовах сучасного суспільства : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. т. і. Коленіченко. Київ : Гнозис, 2020. 144 с.
6. Мраморнова О. М. Проблеми ветеранів антитерористичної операції на Сході Екраїни / О. М. Мраморнова, О. І. Харченко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. — 2016. — Вип. 37. — С. 115–124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhISD_2016_37_19.
7. Берездецька Л. В. Соціальні проблеми учасників АТО в українському суспільстві / Л. В. Берездецька // Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. — 2016. — Вип. 10. — С. 138–149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_sociology_2016_10_16.
8. Тарновська І. В., Власова В. П. Активізація підприємницької ініціативи як спосіб забезпечення зайнятості ветеранів АТО/ООС: українська практика та світовий досвід. Проблеми економіки № 4 (50), 2021. С. 203–210. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2021-4_0-pages-203_210.pdf
9. Буряк О. О. Соціальна адаптація армії України до нових умов існування / О. О. Буряк, М. І. Гіневський // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил. — 2014. — Вип. 4. — С. 160–166. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZKhUPS_2014_4_41.
10. Постна Д. А. Забезпечення працевлаштування ветеранів війни. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2024, с. 49–55. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/9-2.pdf>
11. Bolton, K., Zimmerman, S., Bloom, E., Hunter, M., West, K., Hunt, A., et al. (2008). The enhanced reintegration action plan: the Madigan experience. U.S. Army Med. Dep. J. 1, 38–44.
12. Johnson, D. R., Feldman, S. C., Southwick, S. M., and Charney, D. S. (1994). The concept of the second generation program in the treatment of post-traumatic stress disorder among Vietnam veterans. J. Trauma. Stress 7, 217–235. doi: 10.1002/jts.2490070205

13. Ortega, A. N., and Rosenheck, R. (2000). Posttraumatic stress disorder among Hispanic Vietnam veterans. *Am. J. Psychiatry* 157, 615–619. doi: 10.1176/appi.ajp.157.4.615
14. Elnitsky CA, Fisher MP and Blevins CL (2017) Military Service Member and Veteran Reintegration: A Conceptual Analysis, Unified Definition, and Key Domains. *Front. Psychol.* 8:369. doi: 10.3389/fpsyg.2017.00369
15. «Порядок та умови забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2017 р. № 432 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 9 липня 2024 р. № 805), п. 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2017-%D0%BF#Text>
16. Аналітична та статистична інформація. ДЦЗ. URL: <https://old.dcz.gov.ua/analitics/68>
17. Аналіз соціальної підтримки ветеранів країн-членів НАТО для демобілізації. Жовтень 2023, 14 с. URL: <https://internews.ua/storage/app/media/rang/2023%20event%20news/November/infobrief-nato-demobilisation.pdf>
18. Інноваційні підходи до працевлаштування та перекваліфікації ветеранів: світовий досвід і перспективи для України. Травень, 2024. 9 с. URL: <https://veteranfund.com.ua/innovative-approaches-to-employment-and-retraining-of-veterans/>
19. «Актуальні потреби та бачення можливостей для кар'єрного і професійного зростання ветеранів». Онлайн-опитування серед ветеранів та діючих військовослужбовців. 15–25 січня 2025 року, 20 с. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/02/pracevlashtuvanna.pdf>
20. Виклики, потреби та перешкоди при працевлаштуванні ветеранів та ветеранок в цивільному житті. Квітень, 2025. 52 с. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2025/05/Vyklyky-potreby-ta-pereshkody-.pdf>
21. 98 % роботодавців готові надавати перевагу ветеранам при наймі, а 76 % — вказувати це у вакансіях. URL: <https://www.work.ua/articles/hiring-veterans/3387/>
22. Методичні рекомендації для роботодавців з організації працевлаштування та розвитку трудових відносин з ветеранами війни. Мінветеранів, 2025. 57 с. URL: https://mva.gov.ua/media/1/Методичні_рекомендації_01.04.25.pdf
23. Руслана Величко-Трифонюк. Руслана Величко-Трифонюк. Битва за майбутнє: працевлаштування ветеранів як державний пріоритет. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/bitva-maybutne-pratsevashtuvannya-veteraniv-1711707582.html>
24. Міжнародний досвід працевлаштування ветеранів: США, Канада, Великобританія. URL: <https://www.tarastarasenko.com/mizhnarodnyj-dosvid-pratsevashtuvannya-veteraniv-ssha-kanada-velykobrytaniya/>
25. Veterans' Employment and Training Service // <https://www.dol.gov/agencies/vets/veterans/findajob>
26. VA education and training benefits // <https://www.va.gov/education/>
27. Local Veterans' Employment Representative (LVER) // The Employment Development Department. URL: <https://www.calcareers.ca.gov/CalHrPublic/Jobs/JobPostingPrint.aspx?jcid=130047>
28. Troops to Teachers // USA Military Benefits — URL: <https://www.usamilitarybenefits.com/troops-to-teachers-california.html>
29. Texas Operation Welcome Home. URL: <https://texasoperationwelcomehome.portal.texas.gov/> 30
30. «Потреби ветеранів 2023», січень-квітні 2023 року, 64 с., с. 22–28. URL: https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/11/Potreby_veteraniv_2023.pdf

31. На чужих помилках. Світовий досвід адаптації ветеранів. URL: <https://tyzhden.ua/na-chuzhykh-pomylykakh-svitovyy-dosvid-adaptatsii-veteraniv/>

References

1. Stratehiia veteranskoi polityky na period do 2030 roku, zatverdzheno rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29 lystopada 2024 r. № 1209-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2024-%D1%80#Text>
2. Rol derzhavy u sotsialnii reintehoratsii veteraniv ta vteranoie. Analitychne doslidzhennia, 28s., 2024. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/Rol-derzhavy-u-sotsialny-reintehratsii-veteraniv-i-veteranok.pdf>
3. Zvit za rezultatamy analizu ukrainskoho zakonodavstva v chastyni zabezpechennia trudovykh prav veteraniv viiny, lypen, 2024r. Ukrainskyi veteranskyi fond, 40s. / URL: https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/Zvit_ukrainske_zakonodavstvo_druk.pdf
4. Tkachuk K. Vid voyniv do tsyvilnykh: shliakh reintehratsii veteraniv v Ukraini. URL: <https://legal100.org.ua/vid-voyiniv-do-tsyvilnyh-shlyah-reintegracziyi-veteraniv-v-ukrayini/>
5. Kolenichenko T. I., Verbytska A. V., Petryk O. L. Spriannia u pratsevlashtuvanni ta stvorenni biznesu yak shliakh do reintehratsii viiskovosluzhbovtiv ta veteraniv ATO/OOS v umovakh suchasnoho suspilstva : navch.-metod. posib. / za zah. red. t. i. Kolenichenko. Kyiv : Hnozis, 2020. 144 s.
6. Mramornova O. M. Problemy veteraniv antyterorystychnoi operatsii na Ckhodi Ekrainy / O. M. Mramornova, O. I. Kharchenko // Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii : Sotsiolohichni doslidzhennia suchasnoho suspilstva: metodolohiia, teoriia, metody. — 2016. — Vyp. 37. — S. 115–124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhISD_2016_37_19.
7. Berezetska L. V. Sotsialni problemy uchasykiv ATO v ukrainskomu suspilstvi / L. V. Berezetska // Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii sotsiolohichna. — 2016. — Vyp. 10. — S. 138–149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_sociology_2016_10_16.
8. Tarnovska I. V., Vlasova V. P. Aktyvizatsiia pidpriemnytskoi initsiatyvy yak sposib zabezpechennia zainiatosti veteraniv ATO/OOS: ukrainska praktyka ta svitovy dosvid. Problemy ekonomiky № 4 (50), 2021. S. 203–210. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2021-4_0-pages-203_210.pdf
9. Buriak O. O. Sotsialna adaptatsiia armii Ukrainy do novykh umov isnuvannia / O. O. Buriak, M. I. Hinevskyi // Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho universytetu Povitrianykh Syl. — 2014. — Vyp. 4. — S. 160–166. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZKhUPS_2014_4_41.
10. Postna D.A. Zabezpechennia pratsevlashtuvannia veteraniv viiny. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu, 2024, s. 49–55. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/9-2.pdf>
11. Bolton, K., Zimmerman, S., Bloom, E., Hunter, M., West, K., Hunt, A., et al. (2008). The enhanced reintegration action plan: the Madigan experience. U.S. Army Med. Dep. J. 1, 38–44.
12. Johnson, D. R., Feldman, S. C., Southwick, S. M., and Charney, D. S. (1994). The concept of the second generation program in the treatment of post-traumatic stress disorder among Vietnam veterans. J. Trauma. Stress 7, 217–235. doi: 10.1002/jts.2490070205
13. Ortega, A. N., and Rosenheck, R. (2000). Posttraumatic stress disorder among Hispanic Vietnam veterans. Am. J. Psychiatry 157, 615–619. doi: 10.1176/appi.ajp.157.4.615

14. Elnitsky CA, Fisher MP and Blevins CL (2017) Military Service Member and Veteran Reintegration: A Conceptual Analysis, Unified Definition, and Key Domains. *Front. Psychol.* 8:369. doi: 10.3389/fpsyg.2017.00369
15. «Poriadok ta umovy zabezpechennia sotsialnoi ta profesiinoi adaptatsii osib, yaki zvilniaiutsia abo zvilneni z viiskovoi sluzhby, z chysla veteraniv viiny, osib, yaki maiut osoblyvi zasluhy pered Batkivshchynoiu, chleniv simej takykh osib, chleniv simej zahyblykh (pomerlykh) veteraniv viiny, chleniv simej zahyblykh (pomerlykh) Zakhysnykiv ta Zakhysnyts Ukrainy», zatverdzeni postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 chervnia 2017 r. № 432 (v redaktsii postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 9 lypnia 2024 r. № 805), p. 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2017-%D0%BF#Text>
16. Analychna ta statystychna informatsiia. DTsZ. URL: <https://old.dcz.gov.ua/analytics/68>
17. Analiz sotsialnoi pidtrymky veteraniv krain-chleniv NATO dlia demobilizatsii. Zhovten 2023, 14 s. URL: <https://internews.ua/storage/app/media/rang/2023%20event%20news/November/infobrief-nato-demobilisation.pdf>
18. Innovatsiini pidkhody do pratsevlashtuvannia ta perekvalifikatsii veteraniv:svitovy dosvid i perspektyvy dlia Ukrainy. Traven, 2024. 9 s. URL: <https://veteranfund.com.ua/innovative-approaches-to-employment-and-retraining-of-veterans/>
19. «Aktualni potreby ta bachennia mozhlyvostei dlia kariernoho i profesiinoho zrostantia veteraniv». Onlain- opytuvannia sered veteraniv ta diuchykh viiskovosluzhbovtiv. 15-25 sichnia 2025 roku, 20 s. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/02/pracevlashtuvanna.pdf>
20. Vykyky, potreby ta pereshkody pry pratsevlashtuvanni veteraniv ta veteranok v tsyvilnomu zhytti. Kviten, 2025. 52 s. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2025/05/Vyklyky-potreby-ta-pereshkody-.pdf>
21. 98 % robotodavtsiv hotovi nadavaty perevahu veteranam pry naimi, a 76 % — vkazuvaty tse u vakansiiakh. URL: <https://www.work.ua/articles/hiring-veterans/3387/>
22. Metodichni rekomendatsii dlia robotodavtsiv z orhanizatsii pratsevlashtuvannia ta rozvytku trudovykh vidnosyn z veteranamy viiny. Minveteraniv, 2025. 57s. URL: https://mva.gov.ua/media/1/Metodichni_rekomendatsii_01.04.25.pdf
23. Ruslana Velychko-Tryfoniuk. Ruslana Velychko-Tryfoniuk. Bytva za maibutnie: pratsevlashtuvannia veteraniv yak derzhavnyi priorytet. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/bitva-maybutne-pratsevlashtuvannya-veteraniv-1711707582.html>
24. Mizhnarodnyi dosvid pratsevlashtuvannia veteraniv: SShA, Kanada, Velykobrytaniia. URL: <https://www.tarastarsenko.com/mizhnarodnyj-dosvid-pratsevlashtuvannya-veteraniv-ssha-kanada-velykobrytaniya/>
25. Veterans Employment and Training Service // <https://www.dol.gov/agencies/vets/veterans/findajob>
26. VA education and training benefits // <https://www.va.gov/education/>
27. Local Veterans Employment Representative (LVER) // The Employment Development Department. URL: <https://www.calcareers.ca.gov/CalHrPublic/Jobs/JobPostingPrint.aspx?jcid=130047>
28. Troops to Teachers // USA Military Benefits — URL: <https://www.usamilitarybenefits.com/troops-to-teachers-california.html>
29. Texas Operation Welcome Home. URL: <https://texasoperationwelcomehome.portal.texas.gov/30>
30. «Potreby veteraniv 2023», sichen-kvitni 2023 roku, 64 s., s. 22–28. URL: https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/11/Potreby_veteraniv_2023.pdf
31. Na chuzhykh pomylkakh. Svitovy dosvid adaptatsii veteraniv. URL: <https://tyzhden.ua/na-chuzhykh-pomylkakh-svitovyj-dosvid-adaptatsii-veteraniv/>